

Презентація на тему:

Теорії походження держави

Вступ

Питання про походження або виникнення держави можна розглядати із двох позицій. По-перше, яким чином в умовах родового суспільства зародилася держава? По-друге, яким чином в останні століття і в сучасний період виникають нові держави? Умови та причини виникнення держав в останні століття відомі, оскільки збереглися історичні джерела виникнення таких держав, їх можна проаналізувати на прикладі нових суверенних держав після розпаду Радянського Союзу, в тому числі і виникнення України.

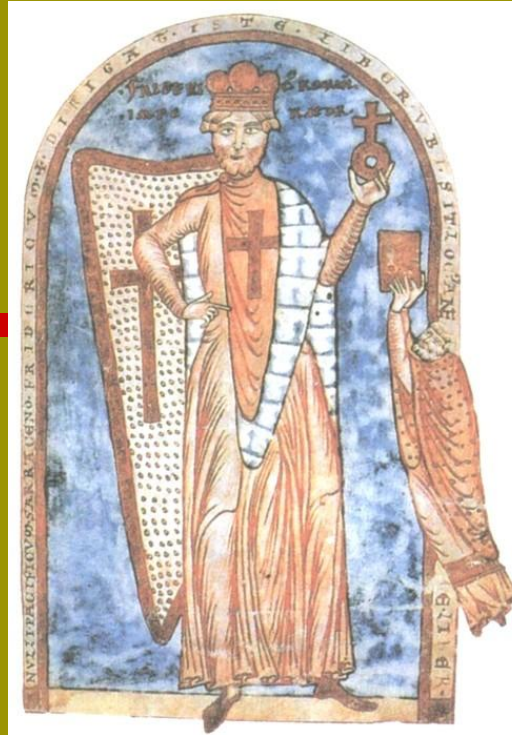
Складніше питання - виникнення держави в "доісторичний" період, в умовах родового суспільства, оскільки збереглося дуже мало письмових джерел, де пояснюються причини й умови її виникнення. У зв'язку з цим (та на основі інших причин) у науці виникло декілька теорій про історичне походження держави.

Однією з найдавніших є **теологічна теорія** походження держави. Вона виходить із того, що походження й існування держави є результатом прояву Божої волі. Відповідно до теологічних учень держава служить утіленням божественного провидіння, і тому державна влада вічна, непорушна, і підпорядкування їй природне. Правителі діють від імені Бога, їхня влада має божественний характер, а закони відповідають божественній справедливості. Літературні та історико-правові пам'ятки Стародавнього Єгипту, Вавилону, Індії, Китаю, що збереглися, підтверджують **теологічну теорію**.

Найбільшого поширення ця теорія **набула в епоху Середньовіччя**. Головна її спрямованість — обґрунтування переваги церковної влади над світською.

Починаючи з IX—X ст. формується так звана теорія двох мечів, відповідно до якої для захисту християнства Богом було дано два мечі — церковний і світський. Обидва вони передаються церкві, яка, зберігши для себе духовний меч, світський передала монарху. Тому він повинен підкорятися церкві. Проте прихильники незалежної царської влади, навпаки, стверджували, що імператори одержали свій меч безпосередньо від Бога.

Аристотель

Патріархальна теорія трактує походження держави як результат історичного розростання патріархальної сім'ї. Аристотель, наприклад, виходив з того, що люди як колективні істоти прагнуть до спілкування й утворення родин, а розвиток родин веде до утворення держави. Аристотель трактував державу як продукт розмноження родин, їхнього розселення й об'єднання. За Аристотелем, державна влада є продовженням і розвитком батьківської влади. Він ототожнював державну владу з патріархальною владою глави сім'ї.

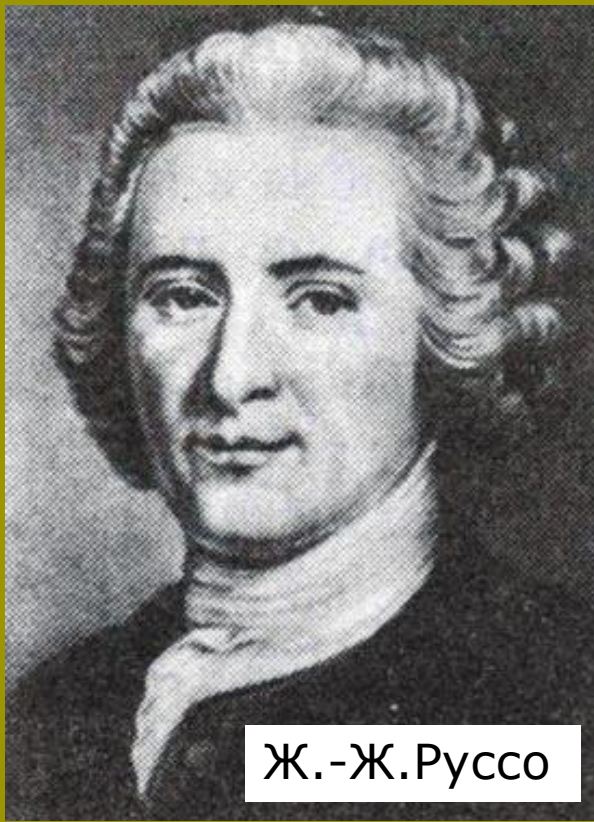
У Китаї цю теорію розвивав Конфуцій (551—479 рр. до н. є.). Він розглядав державу як велику сім'ю. Влада імператора уподібнювалася владі батька, а відносини правлячих і підданих — сімейним відносинам: молодші залежать від старших і повинні бути відданими правителям, шанобливими і в усьому слухатися старших. Правителі ж повинні піклуватися про своїх підданих, як це прийнято в сім'ї.

Конфуцій

Прихильником патріархальної теорії був Р. Філмер (XVII ст.), який у своїй праці "Патріарх" доводив, що влада монарха необмежена, оскільки походить від Адама, а він, у свою чергу, одержав свою владу від Бога. Адам був не тільки батьком людства, а і його володарем. Монархи є спадкоємцями Адама й успадкували від нього свою владу.

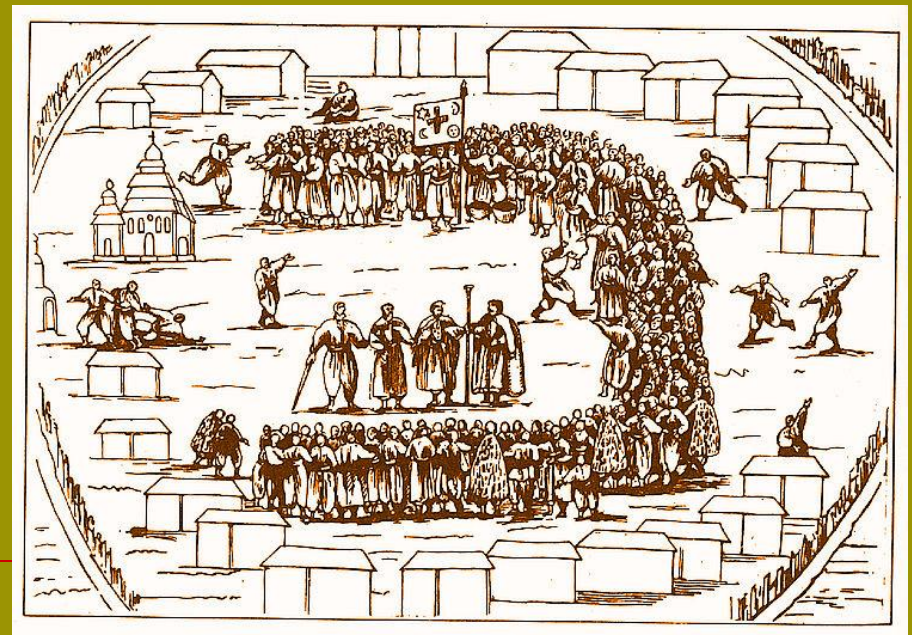

Ж.-Ж.Руссо

Договірна (природно-правова) теорія (Г. Гроцій, Б.Спіноза, Т.Гоббс, Дж.Локк, Ж.-Ж.Руссо, Я.Козельський, М.Радищев, І. Кант). Дана теорія ґрунтується на ідеї походження держави в результаті угоди (договору) як акта розумної волі людей. Об'єднання людей в єдиний державний союз розглядається як природна вимога збереження людського роду і забезпечення справедливості, свободи і порядку. В основу теорії природного права покладено тезу про те, що державі передував природний стан людей. Він уявлявся авторам теорії неоднозначним. Гоббс вважав, що в природному стані відбувається «війна всіх проти всіх». Руссо, навпаки, малював райдужну картину свободи і рівності. Проте усі вони розглядали державу як продукт людської діяльності і прагнення людей до виживання. Домовившись про створення держави, люди або передають правителю частину своїх природжених прав, щоб потім одержати їх з його рук (один варіант трактування походження держави), або домовляються про збереження своїх природних прав (інший варіант). У будь-якому разі передбачається забезпечення прав і свобод людини в рамках держави.

Зрозуміло, об'єктивні причини виникнення держави не можна пояснити тільки ~~договором, їх значно~~ більше. Водночас договір відіграє істотну роль у створенні ряду держав, практиці їх державного будівництва. Так, Конституцією США закріплений договір між народами, які перебувають у складі держави, і визначені його цілі: затвердження правосуддя, охорона внутрішнього спокою, організація спільної оборони, сприяння загальному добробуту.

Теорія насильства (Є. Дюринг, Л. Гумплович, К. Каутський) пояснює виникнення держави як результат війн, насильницького підкорення одними людьми інших (у Є. Дюринга — частини суспільства іншою частиною, у Л. Гумпловича і К. Каутського — одного племені іншим).

Лише теорією насильства не можна пояснити походження держави. Проте ряд ідей, що складають зазначену теорію насильства, заслуговують на увагу. Історичний досвід свідчить, що завоювання одних народів іншими було реальним фактом існування державності протягом тривалого часу (наприклад, Золота Орда). Елементи насильства супроводжують створення будь-якої держави (римської, давньогерманської, Київської Русі). Насильство — боротьба між Північчю і рабовласницьким Півднем — відіграло певну роль у створенні США.

Ця теорія має чимало позитивних якостей. Економічний чинник, покладений в основу становлення держави, може краще пояснити суспільні явища, ніж інші чинники — психологічні, біологічні, моральні, етнічні, хоча й вони повинні враховуватися. Класовий підхід дає можливість для аналізу виникнення держави, визначення сутності держави. Проте він не є єдиним і пріоритетним усіх часів і народів.

Провідним представником **органічної теорії** був англійський мислитель Г. Спенсер, що жив у XIX ст. Він використовував аналогії і терміни з біології та інших наук про життя живих істот і порівнював суспільство з біологічним організмом, ретельно з'ясовуючи їхню подібність і розбіжність. Результатом такого зіставлення стало виявлення певних закономірностей. Так, Г. Спенсер вважав, що суспільство, як і живий організм, схильне до стадійності розвитку, наприклад, до переходу від простого до складного. Це ускладнення він бачив, зокрема, в об'єднанні людей у такі суспільні групи, як плем'я, спілка племен, держави — міста-держави і т. ін. На думку Спенсера, суспільство функціонує подібно до людського організму.

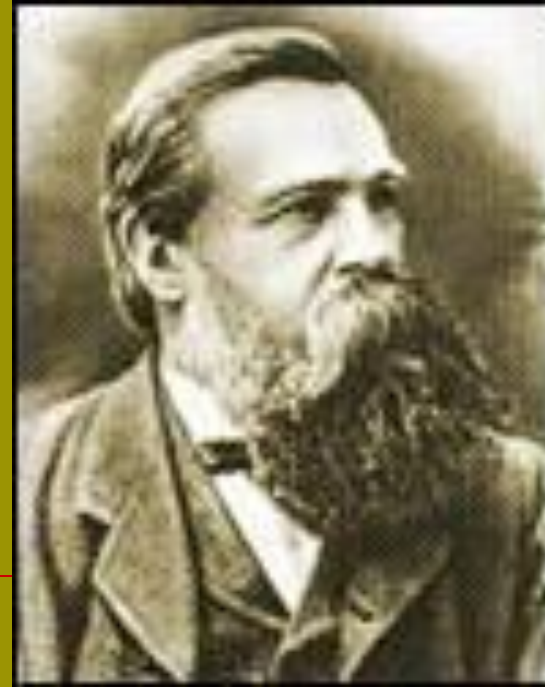
Міста-держави

Щодо походження держави він був близький до прихильників теорії насильства, вважаючи, що в історії немає жодного прикладу виникнення держави інакше, ніж за допомогою насильства. Держава — результат завоювання і поневолення сильними племенами більш слабких, а з розширенням практики завоювань ускладнюється структура суспільства, виникають стани, виділяється особливий правлячий прошарок. Воєнізоване суспільство досягає єднання на основі держави, влади, ієрархічної організації.

У середині XIX ст. виникла **марксистська теорія** походження держави. Її основні постулати викладені в працях К. Маркса і Ф. Енгельса "Німецька ідеологія", "Маніфест Комуністичної партії", у книзі Енгельса "Походження сім'ї, приватної власності і держави". Основними причинами походження держави основоположники марксизму вважали розкол суспільства на антагоністичні класи з непримиренними інтересами, що було зумовлено змінами в економічному базисі, що, у свою чергу, привело до появи приватної власності. Усе це підірвало зсередини родове суспільство. Вони визначали державу як результат насамперед соціально-економічних процесів розвитку суспільства. У державі влада починає виражати інтереси тільки однієї частини населення — економічно пануючого класу, що стає і політично пануючим класом. Держава виникає як знаряддя в руках заможних класів для утримання в покорі та придушення опору незаможних прошарків. Ця роль держави забезпечується створенням спеціальних органів примусу (армії, поліції, суду, в'язниць та ін.).

Енгельс

Психологічна теорія. Один із її основоположників професор Л.І. Петражицький (1867—1931) пояснював появу держави особливими властивостями людської психіки, зокрема прагненням людей до пошуку авторитету, якому можна було б підкорятися і вказівки якого виконувати в повсякденному житті. Таким чином, держава і право породжені не матеріальними умовами життя, як у марксистській доктрині, а особливими психічними властивостями людей, їхніми емоціями, переживаннями. Л. Петражицький, наприклад, стверджував, що без правових переживань людей неможливе існування стійких соціальних груп, а також суспільства і держави. Причиною виникнення держави є певний стан психіки людей. Постійна залежність людей первісного суспільства від авторитету вождів, служителів язичництва і чаклунів, страх перед їхньою магічною силою привели до виникнення державної влади, якій люди підкоряються добровільно.

Психологічної теорії дотримувалися також учені Г. Тард (СІЛА), англійський етнограф Д. Фрезер (кінець ХІХ — початок ХХ ст.), російські юристи Н.М. Коркунов, М.М. Ковалевський.

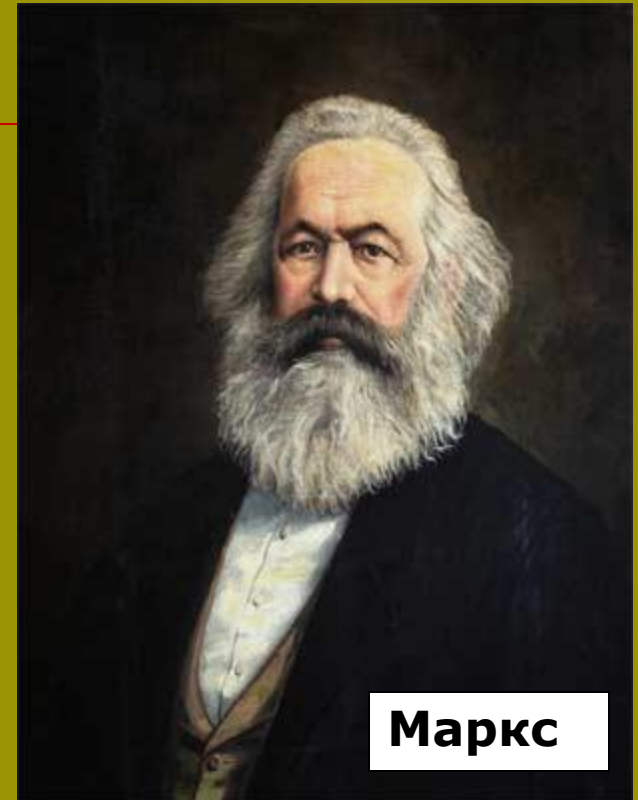

Іригаційну теорію пов'язують з ім'ям німецького вченого К. Віттфогеля. У своїй праці "Східний деспотизм" він пояснює виникнення держави необхідністю будівництва гігантських іригаційних споруд в аграрних районах. І справді, у перших містах-державах — Месопотамії, Єгипті, Індії, Китаї — відбувалися процеси створення могутніх іригаційних систем. У зв'язку з цим сформувався прошарок управлінців, що знали, як підтримувати роботу цих споруд, забезпечувати судноплавство, розподіляти воду, робити ремонт споруд тощо. Ці роботи, на думку Віттфогеля, вимагали жорстокого централізованого керування, розподілу, обліку й т. ін. Ця теорія відбивала реальні процеси, що відбувалися в східних регіонах, але насправді процеси утворення держави і ведення іригаційних робіт ішли паралельно, хоч утворення держави ~~було первинним, оскільки саме держава могла вести такі~~ трудомісткі й гігантські роботи, як будівництво зрошувальних систем.

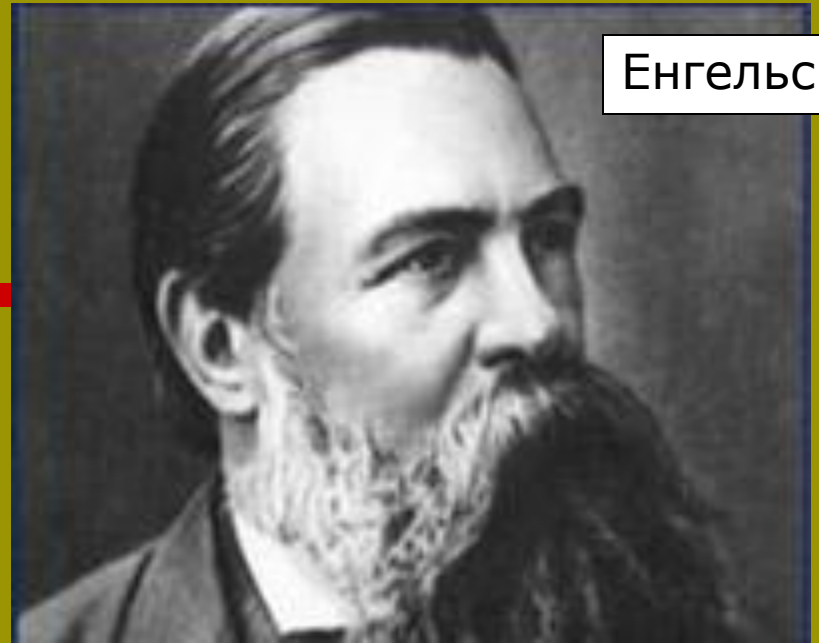
В останнє десятиліття розробляється **космічна теорія** виникнення держави. Її суть зводиться до того, що держава виникла і була рекомендована іншими космічними цивілізаціями як вища організація управління суспільства. Суть цієї концепції можна знайти в літературі останніх десятиліть, де розповідається про роль космічних цивілізацій у житті земної цивілізації.

Із усіх цих теорій найбільш обґрунтованою є **марксистська теорія** походження держави, оскільки вона розглядає соціальні й економічні причини виникнення держави, також частково політичні фактори. Ця теорія виходить із внутрішніх факторів, які впливали на виникнення держави, але майже не враховує зовнішніх. До виникнення держави необхідно підходити з різних позицій, розглядати як внутрішні, так і зовнішні фактори, як причини, так і умови її виникнення, а також політичні, економічні, соціальні і природні фактори, які впливали на цей процес.

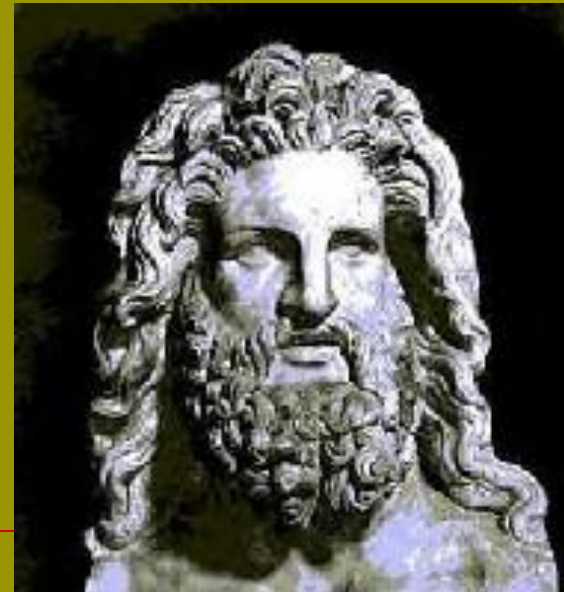

Маркс

Енгельс

Процес формування держави в різних країнах йшов по-різному. У праці «Походження родини, приватної власності і держави» Ф.Енгельс виділяє три основні форми її виникнення: афінську, давньоримську і давньогерманську. Виникнення держави в Афінах йшло класичним шляхом, тобто у внутрішніх суперечностях. Етапне значення в цьому процесі мали реформи Тезея, Солон і Клісфена. Тезей заснував центральну владу і поза залежністю від родової приналежності поділив населення на три класи: евпатридів (шляхетних), геоморів (хліборобів) і деміургів (ремісників). Шляхетні при цьому наділялися виключним правом заміщення посад. Солоній в основу розподілу громадян на чотири класи поклав майновий ценз (розмір і прибутковість землеволодіння). Управлінські посади могли займати лише представники трьох вищих класів, а найбільш відповідальні – тільки представники першого. Четвертий клас мав лише право виступати і голосувати на народних зборах. Клісфен розділив усю територію Аттики на сто самоврядних громад-округів (демів), на чолі яких стояли старійшини (демархи).

Формуванню держави древніх римлян сприяла боротьба між патриціями, що становили корінну римську аристократію, і плебеями, безправним населенням, що не допускалося до управління суспільством.

Виникнення держави древніх германців прискорилося завоюванням величезної території Римської імперії, для управління якою органи влади родового ладу не були пристосовані. У тих історичних умовах не можна було ні прийняти численне населення імперії у родові об'єднання, ні панувати над ним. Об'єктивно постала необхідність створення іншої організації публічної влади, яка стоїть над суспільством і володіє розгалуженим апаратом управління.

Ступінь впливу різних чинників (поділ праці, приватна власність, класи) на формування держави різних народів виявляється по-різному. Якщо в Афінах цей сукупний вплив був максимальним, то у країнах Азії та Давнього Сходу ні приватна власність, ні класи не мали істотного впливу на виникнення держави. Навпаки, саме держава стала могутнім каталізатором формування привілейованих груп і верств.

У цих країнах основною умовою виживання родоплемінних громад було скоординоване виконання ними грандіозних іригаційних та інших суспільних робіт. Міжобщинні органи управління цими роботами та общинні адміністратори склали основу апарату державної влади.

Таким чином, часто виділяють два основні шляхи виникнення держави: західний та східний. За першим, держава виникла в результаті боротьби класів за своє панування, за другим – у результаті необхідності колективної організації праці.

Висновок

Більшість учених виходять з того, що не можна пов'язувати виникнення держави тільки з якимось одним чинником, а саме комплекс чинників, об'єктивні процеси, що відбувалися в суспільстві, зумовили появу державної організації.

